

Волкова Н. І.

*канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДонНУ імені Василя Стуса*

Лисак Д. І.

*здобувач ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»
ДонНУ імені Василя Стуса*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ГРОШОВОГО ОБОРОТУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Вступ. У сучасних умовах глобалізації та стрімкої цифровізації економіки грошовий оборот перестає бути просто механічним процесом руху вартості. Він трансформується у складну, динамічну систему, яка миттєво реагує на технологічні інновації та геополітичні зміни. Якщо ще кілька десятиліть тому домінуючою формою обороту були паперові гроші та класичні банківські перекази, то сьогодні ми є свідками фундаментального переходу до безготівкової екосистеми, де межа між фінансами та технологіями (FinTech) фактично зникла. Актуальність цієї теми зумовлена декількома чинниками, а саме появою криптовалют, стейблкоїнів та активним впровадженням центральними банками власних цифрових валют (CBDC), що докорінно змінюють архітектуру платежів; запитом суспільства на миттєві транзакції (24/7), що змушує фінансові інститути відмовлятися від застарілих кореспондентських моделей на користь блокчейн-технологій; наявністю специфічних викликів – від кіберзагроз та системних збоїв до складнощів у здійсненні монетарної політики та контролю за відмиванням коштів.

Отже, дослідження трансформації грошового обороту є необхідним для розуміння того, як адаптувати національні фінансові системи до нових реалій, мінімізувати ризики «цифрового розриву» та забезпечити стабільність економіки в умовах перманентних технологічних викликів.

Мета роботи – дослідити еволюцію структури грошового обороту в умовах цифровізації, виявити ключові закономірності трансформації форм його активів та обґрунтувати стратегічні підходи до подолання сучасних викликів з метою забезпечення стабільності та безпеки фінансової системи.

Основна частина. Дослідження трансформації грошового обороту в сучасних умовах базується на фундаментальних працях вітчизняних науковців, які аналізують перехід до нових монетарних парадигм. Зокрема, значний внесок у вивчення цієї проблематики зробив О. Турчин [1], дослідивши, як інноваційні інструменти змінюють природу грошових відносин та стимулюють перехід до безготівкових і цифрових форм грошей. Питання адаптації монетарної політики до кризових умов та воєнного стану висвітлює О. В. Дзюблюк [2]. Особливу увагу привертає концепція монетарного суверенітету в епоху диджиталізації, яку розглядає В. Козюк [3], аналізуючи так звану «трилему CBDC» та її вплив на державний контроль над грошовим обігом. У сукупності ці дослідження підтверджують, що традиційні кредитні гроші поступово трансформуються у програмовані активи, що вимагає оновлення підходів до регулювання фінансового сектору.

Сучасний етап розвитку грошового обороту характеризується «дематеріалізацією» вартості. Готівкові кошти поступово витісняються безготівковими операціями, що базуються на технологіях NFC, QR-кодах та миттєвих платежах. Проте найбільш радикальною зміною є поява цифрових грошей центральних банків (CBDC) [4], які поєднують у собі переваги готівки та безготівкових грошей (табл. 1).

Таблиця 1 – Порівняльний аналіз сучасних форм грошового обороту

Характеристика	Технологічна база	Емітент	Швидкість розрахунку	Ризики
Готівковий оборот	Паперовий друк	НБУ	Миттєва (offline)	Втрата, фізичне зношення
Електронні гроші (банки)	Централізовані БД банків	Комерційні банки	Від 10 сек до 1 доби	Ліквідність банку, кіберзлом
Цифрова гривня (е-гривня)	Розподілений реєстр (DLT)	НБУ (пряме зобов'язання)	Миттєва (24/7/365)	Технологічні помилки коду

Джерело: побудовано автором на основі [5]

Україна демонструє один із найвищих темпів адаптації до безготівкових розрахунків у Європі. Навіть в умовах енергетичного терору 2022–2023 рр. банківська система забезпечила безперебійність платежів. Трансформація грошового обороту в Україні демонструє стійку тенденцію до повної домінації цифрових платежів. За підсумками 2025 р. платіжна інфраструктура не лише відновилася до довоєнного рівня, а й значно перевищила показники 2021 р., що свідчить про високу адаптивність фінансової системи. Загальна кількість операцій із картками українських емітентів у 2025 р. сягнула 9 512,3 млн у сумарному вимірі – 7 157,2 млрд грн, що демонструє зростання на 10 % та 9 % відповідно, порівняно з попереднім роком. Аналіз структури безготівкових платежів (табл. 2) свідчить, що найпопулярнішим видом операцій залишається оплата у торговельній мережі через POS-термінали. У 2025 р. на них припало 74,3 % від кількості та 50,9 % від суми всіх безготівкових транзакцій [6].

Таблиця 2 – Порівняльна характеристика основних видів безготівкових операцій за 2024–2025 рр.

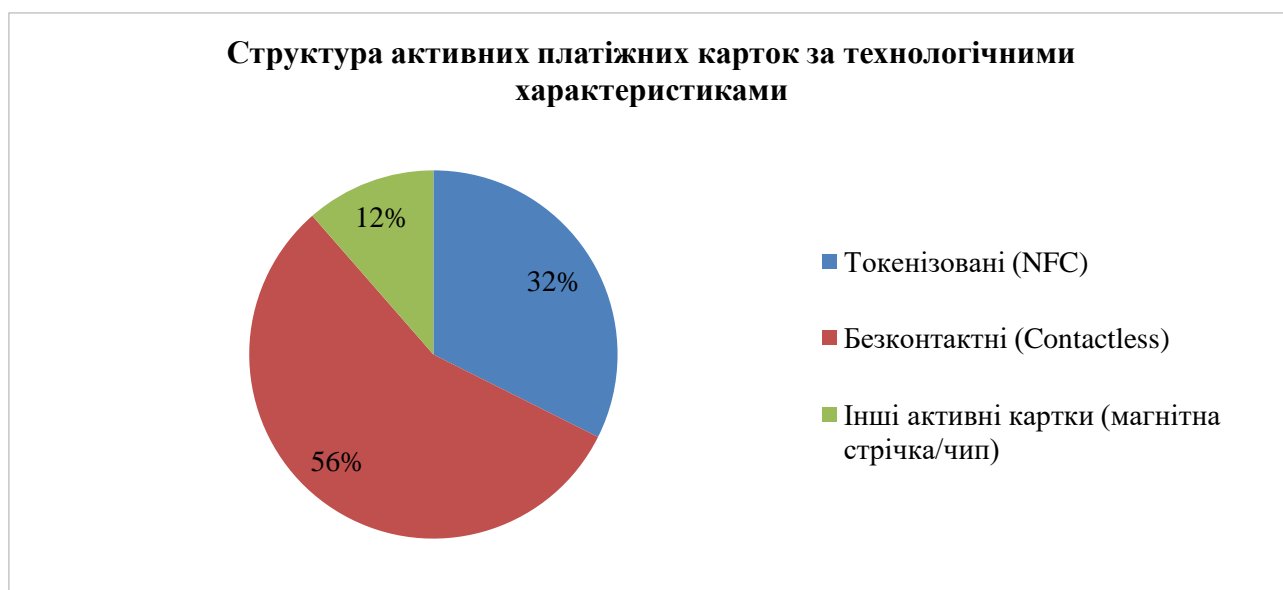
Вид операції	Частка за кількістю (%) – 2025	Частка за сумою (%) – 2025	Сер. чек (грн), 2025	Сер. чек (грн), 2024
Розрахунки в торг. мережі	74,3	50,9	354	330
Перекази з карток на картку	7,3	26,3	1 864	1 958
Оплата товарів в інтернеті	13,9	16,4	608	561

Джерело: побудовано автором на основі даних аналітичних звітів НБУ [6]

Важливим фактором трансформації є розвиток інфраструктури: кількість активних платіжних терміналів зросла на 12,5 % (до 558,6 тис. одиниць), причому

85 % із них є безконтактними. Емісія карток також продемонструвала ріст на 12,7 %, досягнувши 148,7 млн шт., що значною мірою зумовлено реалізацією державних програм підтримки («Національний кешбек», «Зимова підтримка»). Особливу увагу треба звернути на технологічний стрибок: кожна третя активна картка в Україні наразі є токенизованою (NFC), а 98 % усіх розрахунків у торговельних мережах здійснюються безконтактно [6]. Структуру активних платіжних карток за технологічними характеристиками відображено на рис. 1.

Трансформація грошового обороту, окрім очевидних технологічних переваг, супроводжується формуванням принципово нових системних викликів. Ключовою серед них є агресивна конкуренція з боку децентралізованих приватних криптоактивів (Bitcoin, Ethereum тощо). Оскільки ці активи функціонують поза межами державного контролю та емісійних центрів, їх масове поширення створює реальну загрозу для ефективності класичної грошово-кредитної політики: втрачається точність вимірювання грошових агрегатів, а трансмісійний механізм центрального банку стає менш передбачуваним. Другим критичним викликом є технологічна вразливість. У системі, де 98 % торговельних операцій є безконтактними, будь-який масштабний збій в енергосистемі або масована кібератака на банківські сервери здатні миттєво паралізувати економічний обіг країни. Окрім системних ризиків, актуальною залишається проблема соціальної інженерії – адаптація шахрайських схем до нових платіжних інструментів випереджає темпи зростання фінансової грамотності населення.

*Рисунок 1 – Структура активних платіжних карток за технологічними характеристиками
Джерело: побудовано автором на основі статистичних звітів НБУ [6]*

Отже, трансформація грошового обороту вимагає від держави не лише технічних інновацій, а й створення гнучкого правового поля, яке зможе інтегрувати приватні цифрові активи в легальну площину, мінімізуючи ризики відтоку капіталу в «сіру» зону.

Новим інструментом розвитку цифрових грошей є е-гривня. Впровадження цифрової гривні має стати відповіддю на потребу економіки в «розумних грошах».

Можливість використання смарт-контрактів дасть змогу автоматизувати податкові платежі та цільові субсидії, що значно знизить рівень корупції та адміністративних витрат у системі грошового обороту.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження, варто зазначити, що сучасний грошовий оборот в Україні перетворився на високоефективну цифрову екосистему, яка не лише успішно пройшла випробування глобальною диджиталізацією, а й продемонструвала безпрецедентну стійкість та гнучкість в умовах війни. Стрімка трансформація форм грошей – від класичної готівки до безконтактних і токенизованих активів, а в перспективі й до е-гривні – свідчить про фундаментальне зміщення пріоритетів користувачів у бік швидкості, безпеки та технологічної зручності. Статистичні дані 2025 р. підтверджують, що цифрова грамотність населення та розвиненість платіжної інфраструктури, де кожна третя активна картка є цифровим токеном, фактично нівелювали бар'єри між традиційними фінансами та майбутнім. Водночас головним викликом залишається необхідність подальшого вдосконалення регуляторної бази та посилення кібербезпеки, що є критично важливим для збереження монетарного суверенітету та забезпечення довгострокової стабільності фінансової системи України в умовах новітньої економічної реальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Турчин О. Розвиток фінансових інновацій і трансформація грошових відносин в Україні. *Наукові перспективи*. 2025. № 8(38). С. 414–419. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8\(38\)-411-423](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8(38)-411-423)
2. Дзюблюк О. В. Цільові орієнтири монетарної політики в умовах воєнного стану. *Світ фінансів*. 2025. № 2(83). С. 96–121. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1821>
3. Козюк В. Монетарний суверенітет: діджиталізація та трилема CBDC. *Журнал європейської економіки*. Вип. 23(1), березень. 2024. С. 4–32. URL: <https://jeej.wunu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1727>
4. Пояснення Цифрових валют центральних банків (CBDC). *Криптовалютна біржа «Binance»*. URL: <https://www.binance.com/uk-UA/academy/articles/central-bank-digital-currencies-cbdc-explained>
5. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2021. № 45. Ст. 359. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20>
6. Операції з платіжними картками у 2025 р. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/operatsiyi-z-platijnimi-kartkami-u-2025-rotsi-bilshist-bezgotivkovi>